

Elizabeth: the Golden Age

'Ik heb mij altijd zo gedragen, in gehoorzaamheid aan God, dat ik mijn kracht en veiligheid voornamelijk in de loyale harten en goede wil van mijn onderdanen heb geplaatst. [...] Ik weet dat ik slechts het lichaam heb van een zwakke en breekbare vrouw; maar ik heb het hart en de moed van een koning, zelfs van een koning van Engeland, en ik acht het een blijk van grove minachting dat Parma of Spanje, of welke Europese vorst dan ook, de grenzen van mijn rijk zou durven overschrijden.' (Uit: *Speech to the troops at Tilbury*, Elizabeth I, 1588)

Nicole van der Steen is redacteur van Kleio

Met een Spaanse invasie op handen sprak Elizabeth, koningin der Britten, haar troepen moed in met een beroemd geworden toespraak, waarin ze zichzelf onderdeel maakte van de strijd. Ze droeg een zilveren harnas en bereed een wit paard, en haar soldaten gingen voor haar door het vuur. Elizabeth I was in de jaren 1570 uitgegroeid tot het boegbeeld van de protestanten in Europa. Ze had sinds haar aantreden in 1558 de Engelse religieuze gemoederen vrijwel tot bedaren gebracht, maar kreeg na haar excommunicatie door de paus in 1570 te maken met intriges, gericht op een katholieke machtsvername. Het parlement werd gedwongen steeds strengere maatregelen tegen katholieke inwoners te nemen. Protestantse leiders als Willem van Oranje en Frans I van Frankrijk zochten Elizabeths steun tegen de Spaanse machtsuitbreiding op het

continent. De Engelse kaperij tegen Spaanse schepen en de Spaanse steun aan de door Elizabeth opgesloten Mary Stuart verbeterden de verhoudingen niet. De moord op Willem van Oranje, niet lang na de ontdekking van een moordcomplot tegen haarzelf, dwong de koningin openlijk partij te kiezen. Toen Elizabeth zich in 1585 aan de zijde van de Nederlandse opstandelingen schaarde, was de Spaans-Engelse Oorlog (tot 1604) een feit. Mary Stuart bleek een volmaakt instrument voor een Spaanse samenzwering: met haar als koningin zou Filips II in Engeland een bondgenoot hebben. Na haar onthoofding in 1587 vielen haar aanspraken op de troon bij testament aan Filips toe en werd serieus aan een invasie van Engeland gewerkt. Filips kon zich de verliezen door de Engelse aanvallen niet meer veroorloven; zijn toenemende vroomheid zette hem bovendien aan tot uitvoering van de pauselijke opdracht. De duivelse Elizabeth diende te verdwijnen. Zodoende lag de beroemde Armada in 1588 bij het Noord-Franse Grevelingen klaar voor de tocht naar Engeland; Alexander Farnese, destijds landvoogd van de Nederlanden, zou de onderneming leiden. Nog voor de invasie goed en wel begonnen was, was de enorme vloot echter al uiteengeslagen door Engelse branders en geschut. Deze Spaanse nederlaag

bracht nog lang geen einde aan de vijandelijkheden, maar sprak sindsdien meer dan welke slag ook tot de verbeelding.

Oogstrelend avontuur

De film *Elizabeth: the Golden Age* geeft de gebeurtenissen tussen 1584 en 1588 in vogelvlucht, maar prachtig vormgegeven weer. De kennismaking van de koningin met Walter Raleigh, een Engelse volksheld die aan de wieg stond van de Amerikaanse koloniën, luidt een romantisch en oogstrelend avontuur in, dat bol staat van intriges, dreiging en onderdrukte passie. Veel Britse folklore komt herkenbaar in beeld: Raleigh die zijn mantel over een plas gooit voor de koningin, de eerste kennismaking met de aardappel, afgewezen huwelijkskandidaten, Elizabeths veeleisende relaties met haar favorieten en haar eeuwige jeugdige uitstraling.

Die nadruk op de romantiek van het Elizabethaanse tijdperk gaat helaas ten koste van de historische zorgvuldigheid. Van Robert Dudley, graaf van Leicester, is bijvoorbeeld geen spoor te bekennen; hij vertoefde destijds als legerleider in de Nederlanden, maar gold wel als de grote liefde van de koningin. Walter Raleigh was een dichter, intellectueel, alchemist en hoofd van Elizabeths spionagedienst, meer dan de ruige charmeur en piraat die hij hier is, en

hij huwde hofdame Bess Throckmorton pas in 1591. Filips' dochter Isabella, in beeld gebracht als meisje van negen, was aan het begin van de Spaans-Engelse Oorlog negentien jaar oud. Elizabeth zelf was in deze periode overigens al boven de vijftig: dat maakt de scène met de jonge Oostenrijkse huwelijkskandidaat onderdeel van bovengenoemde folklore.

Wat vooral bevreemdend werkt, is dat Filips consequent naar voren komt als een angstige, verwaasde godsdienstfanaat die zich met een afwezige glimlach aan zijn rozenkrans vastklampt. Deze kant van 's konings karakter, voor zover geloofwaardig, wordt in de Nederlandse geschiedenis nauwelijks belicht; zo wordt duidelijk dat visies op historische personen soms zeer gekleurd zijn door nationale trots. Terwijl de Nederlanden Filips leerden kennen als bikkelharte onderdrukker van het politieke en religieuze vrijheidsstreven, was hij in het Engelse nationale bewustzijn slechts de echtgenoot-op-afstand van koningin Mary Tudor en de extreem katholieke intrigant tegen de heerschappij van Elizabeth.

Glamour en glorie

Dat met exacte tijdstippen en het historische belang van de personages gegoocheld is, doet aan de essentie van deze periode weinig af. De

tweede helft van Elizabeths regering was een tijd van glamour en glorie. Elizabeth ('Good Queen Bess') was zeer geliefd bij haar onderdanen en werd bewonderd in het buitenland. In Europa en binnen Engeland werden de godsdiensttwisten in het voordeel van de protestanten beslist, Filips II verloor zijn Armada en zijn aanspraken op het Engelse koningschap.

Aan de vormgeving is veel aandacht besteed, en hoewel de filmpersonages onwaarschijnlijk mooie mensen zijn, mogen we veronderstellen dat hier een historisch verantwoord beeld wordt geschetst van het Engelse hofleven en een zestiende-eeuwse zeeslag. De verbeelding van Elizabeth als zelfstandig denkende, krachtige en evenwichtige leider, die de belangen van haar onderdanen zelfs boven een huwelijk stelde, strookt met de gangbare opvattingen; dat zij net als veel andere vorsten in haar tijd een hofastroloog raadpleegde, tast dit beeld niet aan. Haar twijfels en frustraties in de scènes waar ze zonder pruiken en grote japonnen in beeld komt, laten geheel volgens de moderne mores haar menselijke, toegankelijke kant zien. De film is bovendien zo meeslepend dat mijn eigen puber, geheel vrijwillig, bijna twee uur ademloos aan het scherm gekluisterd bleef.

Bruikbare scènes

De film concentreert zich op een periode uit de Engelse nationale geschiedenis; Elizabeth was als protestantse vorst nadrukkelijk verbonden met de protestanten op het continent, met name met die in de Nederlanden, maar daar wordt niet naar verwezen. In verschillende scènes wordt echter duidelijk dat de Engelse regering zich niet afzijdig kan houden van ontwikkelingen in de rest van de wereld. Die scènes zijn geschikt om delen van de stofomschrijving voor het eindexamen toe

te lichten.

- Het koloniale streven van Engeland en de conflicten met Spanje die daaruit voortkwamen, worden verbeeld in de persoon van Raleigh, die aan het hof over zijn volksplanting in Virginia, zijn ontdekkingen en zijn op de Spanjaarden buitgemaakte schatten vertelt. De Spaanse ambassadeur (die later bij een samenzwering betrokken blijkt), stoort zich hier hevig aan.

- De twee door Francis Walsingham opgerolde samenzweringen (genoemd naar respectievelijk Francis Throckmorton en Anthony Babington) worden uitgebreid belicht als onderdeel van de Spaanse 'onderneeming' om Engeland te veroveren.

- De onthoofding van Mary Stuart wordt voorgesteld als de voornaamste aanleiding voor Filips om een invasie van Engeland te organiseren. Er wordt gesuggereerd dat Filips aanstuurde op de executie door geheime correspondentie van Mary in handen van Walsingham te laten vallen, zodat hij over een concrete aanleiding beschikte. Elizabeth realiseert zich dat de vrome Filips haar zal straffen met een heilige oorlog. De oorlogsvoorbereidingen aan Engelse kant maken duidelijk hoe ernstig de dreiging van de enorme Spaanse troepenmacht is. De Tilbury-speech is prachtig, al kwam die in werkelijkheid na de vernietiging van de Armada. De zeeslag volgend op de nadering van de Armada laat overtuigend de voor Spanje ongunstige omstandigheden en de branders zien, de in brand gestoken Engelse schepen die recht op de Spaanse vloot werden afgestuurd. ■

Elizabeth, The Golden Age (2007)

Regisseur: Shekhar Kapur.

Met Cate Blanchett, Clive Owen en Geoffrey Rush.

Duur: 114 min.

De dvd is voor € 7,99 te koop bij o.a. Bol.com.